

ELEKTRONIZÁCIA

PROFIL POUŽÍVATEĽA A ĎALŠIE PRVKY WEB 2.0 V DIGITÁLNYCH KNIŽNICIACH

(Krátené)

Maria Miller, Elżbieta Mroczek *

Web 2.0 predstavuje trend netradičného využívania internetu, ktorý je pre digitálne knižnice novou výzvou. Nejde tu totiž už len o prezentáciu digitalizovaných fondov sprístupňovaných prostredníctvom webu, o služby pre čitateľa a jeho informovanie s použitím počítačovej siete, o možnosť neobmedzeného rešeršovania v digitalizovaných dokumentoch či časovo neobmedzený vzdialený prístup k fondom, ale predovšetkým o účasť čitateľov na procese vytvárania virtuálnej knižnice, ktorej ústredným referenčným bodom je práve používateľ.

Web 2.0 nie je nijakou novou, doteraz neznámou technológiou. V istom zmysle je to návrat k technológiám, ktoré sa používali už v 90. rokoch (najmä W3C, tradičný HTML, XHTML či skriptové jazyky, ako sú php alebo perl).

Nová dimenzia, ktorú vytvára Web 2.0 a ktorá sa zakladá na interaktívnom internete, sa týka skôr mentálnej a spoločenskej sféry. Základom Web 2.0 je vytváranie skupín a siete známych, ktorých príslušníci vyhľadávajú informácie na internete, vyhodnocujú ich, odporúčajú linky alebo umiestňujú na webe vlastné dáta. Nie je to teda nijaká prevratná novinka, podobnú úlohu spoločenských skupín, ktorých členovia si vzájomne vymieňajú názory a hodnotenia, už dávnejšie plnia diskusné skupiny (Usenet). Za hlavné znaky Web 2.0 možno pokladať účasť používateľov na dotváraní obsahovej stránky služieb, jednoduchosť práce so službami a ich využívania, ako aj víťazstvo otvorených štandardov.

Súčasne s pojmom Web 2.0 sa objavil na scéne pojem Library 2.0. Prvý raz ho použil americký knižničný vedec Michel Casey a znamená spoločné vyhľadávanie informácií knihovníkmi a používateľmi knižníc. Významnou súčasťou Library 2.0 je aktívny a kompetentný čitateľ. Nezávisle od toho, či je využívaný produkt virtuálny alebo fyzický, čitateľ je účastníkom informačného procesu, jeho spolutvorcom, organizátorom i konzultantom. (http://en.wikipedia.org/wiki/Library_2.0)

Library 2.0 znamená zmenu v koncepcii knižničných služieb a ústup od zastaranej a jednostrannej ponuky tradičných knižníc. Knižnice už dlhší čas pracujú s internetom, ktorý sa stal významnou zložkou ich činnosti. Library 2.0 je vlastne ďalšou etapou v procese rozvoja knižničných služieb. Základnou zmenou stratégie pôsobenia knižnice by mala byť orientácia na čitate-

ľa. Do koncepcie Web 2.0 knižnice zaraďujú dlhodobé a premyslené aktivity, ktorých poslaním je motivovať čitateľa k spoluúčasti na vytváraní tradičných a virtuálnych služieb, podporovanej systémom ich vyhodnocovania. Skvalitňovanie ponuky adresovanej čitateľom – to je najlepšia cesta, ako získať nových používateľov a zvyšovať kvalitu služieb pre okruh už existujúcich používateľov. Aj keď prvky Web 2.0 nie sú povinné, ich uplatňovanie predsa len pomáha knižniciam prispôbovať sa meniacim sa potrebám čitateľov. Knižnica 2.0 bude reálnym alebo virtuálnym miestom na stretávanie, kde sa budú potreby čitateľov uspokojovať prostredníctvom zábavy, získavania informácií a možnosti usporadúvať zaujímavé obsahy (*content*) podľa používateľových predstáv (5).

Aké miesto si v nových podmienkach nájdu digitálne knižnice? Aké možnosti začlenenia do Web 2.0 im ponúka softvér použitý na ich tvorbu? Ktoré z ich vlastností zapadajú do koncepcie Web 2.0? O ktorých zložkách digitálnych knižníc možno povedať, že patria ku kategórii Web.2.0? V poslednom čase sa objavili internetové služby, ktoré preberajú dáta zo širokej oblasti tzv. utajených systémov a používateľom ich poskytujú v požadovanej forme, na vyžiadanom mieste a v určenom čase. Je zrejme, že väčší význam má uspokojenie požiadaviek čitateľov než vynaložené finančné náklady, čas a ľudská práca. Používatelia sa stále častejšie zapájajú do usporadúvania internetových zdrojov, spájajú ich podľa vlastných kritérií alebo im priradujú vlastné atribúty.

Paul Miller [13] uviedol niekoľko pravidiel/znakov Web 2.0, ktoré sa dajú nájsť aj v digitálnych knižniciach:

- **Zrušenie obmedzení v prístupe k dátam/informáciám.** Zdroje, ktoré doteraz fungovali ako skryté, sa sprístupňujú širokej používateľskej verejnosti. Opäťovne sa objavujú, preskúmajajú a všestranné využívajú. Z prístupu k informáciám sa stáva viac právo ako neochotne priznávané privilégium.
- **Aktívna účasť.** Minulosťou sa stáva tradičný internet, v ktorom príjemca dostával to, čo mu poskytol dodávateľ. Dnešná realita sa zakladá na spoluvytváraní blogov, účasti na diskusných fórach (diskusné skupiny síce fungovali aj pred vznikom termínu Web 2.0, ale až od tohto okamihu začínajú fungovať ako spoločenstvo komunít) a dokonca na zdieľanom využívaní súborov (*sharing files*).
- **Používateľsky orientované aplikácie.** Prioritou sa stáva lokalizácia a sústreďovanie zdrojov s prihliad-

* Ústredná knižnica
Varšavskej polytechniky, Varšava

nutím na potreby používateľov, teda nielen ponúkanie informácií, s obsahom a vo forme určenej majiteľmi zdrojov či sprostredkovateľmi.

- **Modularita aplikácií.** Z množiny disponibilných interoperačných modulov si používateľ vyberá podľa svojich potrieb tie najvhodnejšie. Každá aplikácia Web 2.0 sa môže stať prvkom (modulom) ďalšej, následnej aplikácie.
- **Zdieľanie.** Web 2.0 ráta so sprístupňovaním kódov či nápadov, takže nadväzuje na ideu Open Source.
- **Vytváranie spoločenstiev.** Odstraňovaním bariér pri výmene informácií by mal nový internet uľahčovať vzájomné dorozumievanie.
- **Prieskum (inteligencia).** Aby sa uviedli do chodu služby zodpovedajúce používateľovým potrebám a získali sa o nich potrebné informácie, aplikácie pracujú s poznatkami o tom, kde pôsobí používateľ a čím sa zaoberá. Na túto vlastnosť Web 2.0 nadväzujú sémantické siete. Najvýznamnejšími prvkami Web 2.0 sú:
 - kanály RSS,
 - blogy,
 - Wiki,
 - servery sieťových komunit – napr. MySpace (na nich si účastník zakladá účet, vlastnú stránku, teda priestor, v ktorom umiestňuje informácie o sebe, fotografie, hudbu, video, grafiku; integrálnou zložkou profilu je zoznam známych a rozsiahly blok komentárov),
 - účelové internetové servery na zhromažďovanie a sprístupňovanie fotografií – napr. Flickr, otvorené internetové servery typu You Tube na publikovanie zvukových materiálov a videa,
 - informovanie používateľov formou e-mailu alebo feedreadera o zaujímavých informáciách, materiáloch a programoch,
 - komunikáty a osobné vyrozumenia formou e-mailových správ či okienka s textovou správou o rezervácii alebo podržaní materiálov, prípadne upozornenia iného druhu,
 - interaktívne webové servery – programy umožňujúce kontakt online typu chat,
 - personalizácia používateľského interfejsu (interface, rozhranie) – „profil používateľa“, ktorý mu umožňuje získavať elektronické newslettery, úpravy obsahu a formy interfejsu používateľa, vytváranie záložiek (typu „oblíbené“), filtrovanie informácií a tvorbu vlastných zbierok,
 - folksonómia – používanie tagov.

Zložkou mnohých digitálnych knižníc sú kanály RSS, ktoré umožňujú prenášať titulky správ vo forme skrátených alebo úplných náhľadov (napr. informujú o prírastkoch vo fondě). Jedinou podmienkou ich využívania je to, aby mal používateľ čítačku RSS. Čitateľ sa môže podieľať na vytváraní digitálnej knižnice dokonca vo fáze tvorby či úprav jej softvéru. Populárne voľné dostupné programové balíky na tvorbu virtuálnych knižníc Fedora a dSpace majú vlastné Wikipedie.

http://www.fedora.info/wiki/index.php/Main_Page
http://wiki.dspace.org/index.php/Main_Page

Financovanie projektu Fedora <http://www.fedora.info>, na ktorom pracovala Cornell University Information Science spolu s University of Virginia Library, sa skončilo v septembri roku 2007, keď mal byť projekt odovzdaný používateľom. Slabinou softvéru Fedora je absencia náročnejšieho grafického interfejsu na strane používateľa, hoci technická dokumentácia na jeho webovej stránke mu umožňuje samostatne si ho vytvárať.

Pozoruhodné riešenie uplatnili v dLibrary University of Virginia, ktorá funguje na báze softvéru Fedora v podobe programu Collectus/image Viewer. Tento program umožňuje, aby si používateľ na vlastnom počítači vytváral zbierky zo sťahovaných textov alebo obrázkov a zároveň generoval vlastné stránky WWW alebo prezentácie obrázkov. Firma VTLS uplatnila komerčné riešenie vo forme systému VITAL, ktorý je rozširujúcou nadstavbou platformy Fedora a má slúžiť ako repozitár pre univerzity, knižnice, múzeá, archívy a informačné centrá. Ďalším doplnkovým produktom je VALET, čo je interfejs na báze internetu, ktorý vzdialeným používateľom dovoľuje umiestňovať diplomové práce a dizertácie v digitálnom repozitári Fedora.

Softvérový systém DSpace (<http://www.dspace.org>), ktorý je výsledkom spolupráce Massachusetts Institute of Technology Libraries a firmy Hewlett Packard, má slúžiť na vytváranie depozitárov vysokých škôl. Okrem typických funkcií digitálnej knižnice podporuje činnosť pracovných skupín a vytváranie komunit. Knižnice, ktoré sa vytvárajú na báze DSpace, môžu využívať aj anonymní používatelia, širšie právomoci však majú iba používatelia registrovaní a verifikovaní. Registrácia používateľov sa vzťahuje na tri kategórie – na autorov, ktorí v knižnici umiestňujú svoje texty/objekty, administrátorov bázy a na tzv. subskribentov (sú to vlastne čitatelia, ktorí môžu vďaka registrácii každodenne dostávať elektronickou poštou informácie o nových objektoch v zbierkach, pokiaľ sa o ne zaujímajú). Súbor zbierok, ktoré sú predmetom záujmu používateľa, sa môže priebežne modifikovať. Používateľ sa môže hocikedy vzdať subskripcie. Používatelia sa môžu logovať pomocou hesla alebo certifikátu (X509).

Významným prvkom digitálnej knižnice, ktorý umožňuje aktívne využívať jej fondy a prispôbiť služby individuálnym potrebám, je **profil používateľa**. Spravidla sa spája s jeho registráciou a priradeným identifikátorom. Pri prevádzke digitálnej knižnice v Kráľovskej knižnici Holandska – Royal Dutch Library (<http://www.kb.nl/index-en.html>) používajú softvérový aparát, ktorého hlavnými zložkami sú IBM DB2 Universal Database a IBM Content Manager. Používateľ má po registrácii nielen neobmedzený prístup k digitálnemu fondu, ale jeho účet sa stáva prostredím, v ktorom si môže archivovať názvy dokumentov získaných rešeršovaním a záznamy o nich zaraďovať do individuálne vytváraných katalógov, ukladať databázové súbory so zaujímavými informáciami a dátami, vytvárať zoznamy časopiseckých titulov vybraných počas rešeršovania a archivovať históriu vyhľadávania, čo mu dovoľuje po čase zopakovať zadanie rešeršných požiadaviek a získať nové súbory odpovedí (17).

Registrovaný používateľ má aj väčšie možnosti využívať digitálne knižnice, ktoré vznikajú na báze programového balíka JeromeDL (<http://www.jeromedl.org>). Ide o spoločný projekt Ústrednej knižnice Gdanskej polytechniky v Poľsku a firmy DERI International. Celkovo je modul používateľa pomerne zaujímavým prvkom JeromeDL. Vyhľadávať a prezerat digitálny fond si môže totiž každý používateľ, no iba registrovaní používatelia si môžu zriadiť individuálnu „policu s knihami“, ktorá je upravená podľa ich kritérií (tlačidlo „pridaj k obľúbeným“, ktoré je pri každom zázname) a ktorá sa vyznačuje hierarchickým usporiadaním. Takýmto spôsobom si používateľ vytvára vlastný profil, ktorý obsahuje aj informácie uvádzané počas registrácie; okrem mena, priezviska a e-mailovej adresy uvádza logovacie meno, adresu vlastnej internetovej stránky, adresu stránky svojho zamestnávateľa, druh práce, vzdelanie, najvýznamnejšie dosiahnuté výsledky a vlastnú fotografiu. Registrovaný používateľ môže vo svojom profile vymenovať aj druhých používateľov ako „známych“. Takto sa vytvára „sieť známostí“. Samozrejme, používateľ vymenúva tých, ktorí sú oprávnení prezerat jeho záložky. Môže prezerat i záložky druhých používateľov a zaraďovať ich do vlastných súborov za predpokladu, že na to od nich získava oprávnenie. Pre pokročilých používateľov je „sieť známostí“ veľmi užitočný nástroj, keďže umožňuje dopĺňovať osobné zbierky a nadväzovať kontakty s osobami, ktoré majú podobné záujmy.

Informácie, ktoré sú obsiahnuté v profiloch používateľov (záujmy, vlastné triedenia zbierok – záložky, ale aj iné osobné informácie), sa môžu využívať počas spracovania rešeršnej požiadavky, a teda v samotnom procese vyhľadávania (10). Individualizáciu aktivity používateľa zabezpečuje komerčný softvér DigiTool – Digital Asset Management (<http://exlibrisgroup.com/digitool.htm>). Tento produkt firmy Exlibris je určený pre veľké vedecké inštitúcie, knižnice, múzea a archívy a uplatňuje sa pri dopĺňovaní, uchovávaní, spracovávaní, vyhľadávaní a sprístupňovaní digitálnych fondov a ich správe. Počas prezerania fondov má používateľ možnosť zapamätať si to, čo ho zaujalo v tzv. vlastnom priestore *MySpace* (kliknutím na ikonu košíka). Takto vzniká zoznam objektov zaujímavých pre používateľa, ktorý po uzamknutí relácií pre neregistrovaných používateľov mizne. Registrovaný používateľ má z tohto hľadiska isté privilégia, podobne ako pri spomínaných programových balíkoch.

Priestor *MySpace* registrovaných a zalogovaných používateľov obsahuje štyri prvky:

- e-policu (*e-Shelf*) – štruktúra katalógov, ktorú vytvára a upravuje používateľ a do ktorej zaraďuje vybrané objekty; súčasťou opisu objektu je aj tzv. ranking,
- priebeh vyhľadávania,
- preferencie – individuálne nastavenie parametrov prezentácie výsledkov,
- osobné informácie.

V interfejsu používateľa je dostupná aj procedúra, ktorá mu umožňuje zaraďovať do repozitára vlastné digitálne objekty. DigiTool sa vyznačuje pružným mechanizmom spravovania prístupových práv s možnosťou kontrolovať prístup k jednotlivým objektom alebo k ce-

lým zbierkam. Môže sa realizovať prostredníctvom čísel IP, používateľovho statusu, registrácie v knižnici alebo zavedenia hraničného dátumu na sprístupňovanie príslušného dokumentu (*expiry date*). K ďalším pozoruhodným funkciám DigiTool, ktoré sú určené náročnejším používateľom, patrí nástroj na prezeranie obsahu objektov uchovávaných vo formáte JPEG2000. Tento nástroj rozširuje paletu činností, ktoré môže vykonávať používateľ, ak sa chce hlbšie oboznámiť s týmto obsahom.

Pri viacstránkových súboroch Multi Page Viewer sa štandardne otvárajú dve okná, pričom v jednom z nich je štruktúralna mapa dokumentu (otvárací strom kapitol a podkapitol) a v druhom strana dokumentu. Vyhľadávač súborov vo formáte JPG2000 poskytuje aj možnosť otáčať prezeranú stranu.

K riešeniam Web 2.0 sa zaraďuje aj nový produkt firmy Exlibris pod názvom Primo (<http://exlibrisgroup.com/primo.htm>), ktorý je integrovateľný s knižničným prostredím vrátane digitálnych archívov a ktorý dokáže spolupracovať so softvérom iných výrobcov. Primo umožňuje čitateľom vyhľadávať priamo v dokumentoch so zohľadnením informácií, ako sú recenzie a referencie. Uplatnením fazetového prezerania, tagov a navrhovaním ďalších rešeršných procesov skvalitňuje výsledky rešeršovania.

Spoluúčasť používateľov na vyhľadávacom procese sa rozširuje opisovaním prostredníctvom tagov, priraďovaním ukazovateľov, stanovením relevancie, ako aj možnosťou hodnotiť a pridávať recenzie. Vďaka možnostiam triediť a zaznamenávať vyhľadané materiály si môžu používatelia vytvárať svoj osobný výskumný priestor. Primo zohľadňuje štandardy interoperability, ako sú OAI-PMH, OpenSearch, OpenUrl, RSS, SRU/SRW a Z39.50. Tento nástroj obsluhuje rozličné organizačné modely, od centralizovaného až po úplne autonómny. Modely umožňujú inštitúciám a konzorciám kontrolovať interfejsy a úrovne interakcií a vytvárať si vlastné.

V digitálnych knižniciach, ktoré pracujú so softvérom dLibra (bol vytvorený v poznanskom superpočítačovo-sieťovom centre, poprednom poľskom odbornom pracovisku), môže dostávať registrovaný používateľ denne alebo týždenne e-mailové informácie o nových publikáciách. V každom okamihu sa môže subskripcie vzdať, zmeniť heslo k svojmu účtu alebo účet zrušiť.

Novinkou vo verzii 3.0 dLibra je zložka „pridaj k ...“. Vyhľadanú publikáciu môže používateľ začleniť k „obľúbeným“, teda k záložkám a tiež k servisu del.icio.us a k digg.it, ktorý začal fungovať v roku 2003. Tento internetový servis umožňuje ľahké pridávanie webových stránok, ktoré by chcel mať používateľ vo svojej zbierke linkov, ako aj kategorizáciu stránok pomocou kľúčových slov a jej zdieľanie s druhými používateľmi. Každý používateľ môže poznačiť link viacerými ľubovoľne zvolenými kľúčovými slovami (tagmi). Existuje možnosť prezerat si linky všetkých používateľov, ktoré boli poznačené príslušným tagom. Stúpenci takejto kategorizácie obsahu (folksonómie) zastávajú názor, že ponúka lepšie možnosti na získavanie informácií, pretože ich klasifikujú osoby, ktoré ich zároveň aj využívajú. V bežnom chápaní sa termín folksonómia

vzťahuje na skupinu ľudí, ktorí spontánne spolupracujú na usporiadaní informácií v kategóriách. Napokon možnosť „pridať k dig.it“ dovoľuje pridávať link aj s komentárom k internetovému servisu digg, ktorý vytvárajú používatelia a v ktorom sústreďujú informácie z informatiky alebo technických odborov. Každý post je hodnotený druhými používateľmi. Tým, že zaň hlasujú, dvíhajú jeho postavenie v rankingu stoviek ostatných správ. Posty s najvyšším počtom bodov sa objavujú na hlavnej stránke servisu. Del.icio.us, ako aj dig či folksonómia sú typickými príkladmi prvkov Web 2.0.

Pozoruhodným zámerom, ktorý zapadá do okruhu Web 2.0, je projekt SEKT (*Semantically Enabled Knowledge Technology*); <http://sekt-project.org/>, ktorý sa realizuje od roku 2004 vďaka financovaniu Európskej únie v 6. rámcovom programe koordinovanom BT (predtým British Telecom). Uvedený projekt bol spojený s výstavbou digitálnej knižnice BT a mal ju doplniť novou generáciou systému riadenia znalosti (*Next Generation Knowledge Management*), a to tým, že okrem iného zavádzal prvky umelej inteligencie – napríklad automatické vytváranie či zdokonaľovanie profilu používateľa prostredníctvom rozboru jeho aktivít. K profilu používateľa, ktorý vyhľadal niekoľko statí z príslušnej oblasti, sa automaticky priraduje problematika jeho záujmu (druh zbierky) a informuje čitateľa o nových publikáciách v predmetnej oblasti. Zaviedli sa aj isté vylepšenia „zjemňujúce“ členenia dokumentov (napr. systém si vie zapamätať konkrétnu kapitolu dokumentu, ktorú čitateľ naposledy čítal, takže následné otvorenie dokumentu sa uskutočňuje rovno na uvedenej kapitole).

Jedným zo strategických cieľov projektu SEKT je rozvíjanie a využívanie sémantickkej technológie. Vo vyhľadávacom procese sa berú do úvahy sémantické asociácie a výsledky rešeršovania sú podmienené definovaným profilom používateľa. Ak napríklad hľadá heslo „jaguár“, výsledky vyhľadávania budú pre fanúšika motorizmu iné než pre používateľa definovaného ako záujemca o prírodu. V prípade, že majú osoby A a B podobné profily a osoba A si istými rešeršnými krokmi vybrala konkrétny článok, potom osoba B dostane ako výsledok prieskumu na podobnú otázku práve tento článok.

Keďže obsah informačných servisov tvoria sčasti používatelia webu, autori projektu usúdili, že v záplave informácií sa nevyhnutne vyskytnú aj bezvýznamné a dokonca i klamné obsahy. Preto je potrebné vypracovať systém hodnotenia jednotlivých objektov. Môže ním byť expertovo hodnotenie alebo výsledok diskusie medzi samotnými používateľmi.

V rámci projektu SEKT sa uskutočnili viaceré výskumy s cieľom spresniť potreby a požiadavky používateľov a určiť ich správanie. V úvodnej etape sa vymedzovali požiadavky používateľov pomocou dotazníka a hĺbkového skúmania kontrolnej skupiny. Následné výskumy viedli k poznaniu, že významným prínosom digitálnej knižnice, ktorý zvyšuje jej funkčnosť, je technológia sémantických znalostí a že pri jej prevádzkovaní treba brať do úvahy potreby a správanie používateľov. Jedným z prekvapujúcich poznatkov bolo aj zistenie, že používatelia chcú mať situáciu pod kontro-

lou, že si neželajú, aby nejaká aplikácia vykonávala istú činnosť bez ich vedomia a súhlasu, skrátka chcú mať možnosť potvrdiť (alebo neodsúhlasiť) aktualizáciu aplikácie alebo formátu na uloženie informácií. Takisto sa zistilo, že mnohí používatelia sa neradi vzdávajú svojej anonymity. Ide o významnú skutočnosť nielen pri registrácii používateľa a zázname jeho dát, ale aj pri zdieľaní jeho čitateľských preferencií a záujmov druhým používateľom. Treba ich povzbudzovať, aby prekonávali zábrany pri zdieľaní osobných poznatkov druhým. Táto bariéra je významná do tej miery, že pokročilí používatelia, ktorí disponujú rozsiahlymi znalosťami z istej oblasti a spoluvytvárajú servis, radšej vystupujú ako „expertná skupina“ než individuálne pod vlastným menom.

Používatelia ďalej nemajú radi, keď ich neustále zaplavujú informatívnymi e-mailmi. Viac im vyhovuje, keď im prichádzajú cyklicky alebo ich dostávajú počas logovania k servisu. Na položenú otázku očakávajú rýchlu odpoveď. Nie sú ochotní klikáť na tlačidlá, keď ich žiadajú odpovedať na otázky typu „Vyhovuje Vám vyhladaný článok?“. Mal by to zistiť samotný systém na základe úkonov čitateľa (napr. čas čítania nejakého dokumentu) alebo skutočnosti, že stať bola uložená na lokálnom počítači (19).

Základným znakom Web 2.0 je teda prístup k používateľom, ktorí už nevystupujú v úlohe pasívnych príjemcov informácií, ale získavajú virtuálnu identitu, trebárs už len tým, že majú vlastný profil. Zároveň majú väčší vplyv na obsah, ktoré sa umiestňujú na internete. Dokonca aj tí používatelia, ktorí informácie iba prijímajú, to môžu robiť, ak chcú a majú možnosť komentovať ich a posudzovať. Takisto je to (či bude) aj s digitálnymi knižnicami. Je však otázne, ako sa knihovníci vyrovnajú so stratou autority (aj keby išlo len o autoritu vo vlastnej obci) v prospech tzv. kolektívnej múdrosti. Je nevyhnutné sa zmieriť so skutočnosťou, že internetové servery označované ako „internet druhej generácie“ oslabujú požiadavky na kvalitu materiálov, ktoré aspirujú na umiestnenie vo všeobecne dostupnom priestore a vytvárajú alternatívny okruh, v ktorom majú autority oficiálneho okruhu iba minimálny význam.

Knihovníci si musia uvedomiť, že používateľmi digitálnych knižníc v sieti nie sú iba študenti či vedeckí pracovníci vysokých škôl, dokonca v prevažnej miere nie sú nimi študenti a vedeckí pracovníci. Ďalej by si mali uvedomiť, že väčšinu používateľov internetu vonkoncom nezaujímajú druh použitého triedenia a že dogmatické pridržovanie sa štandardov spracovania dokumentov im je ľahostajné (väčšinou ani netušia, že takéto štandardy sa používajú). To však neznamená, že by sme sa mali predmetných štandardov vzdať, treba len zabezpečiť, aby sa používatelia mohli rýchlo dostať k potrebným informáciám. Zároveň to znamená, že informačné servery sa už nemôžu vytvárať bez účasti používateľov. Samozrejme, nemožno sa nekriticky stavať k „duchu roja“, ako to robí profesor Jason Lanier, autor pojmu „virtuálna realita“ vo svojej známej eseji *Digitálny materializmus*, v ktorej charakterizoval anonymnú spoluprácu na internete.

Niet pochybností, že do procesu tvorby digitálnych knižníc sa zapoja nespočetné zástupy používateľov. Napríklad vo Wikipedii je až 70 % hesiel v anglickom jazyku dielom iba 2 % z 200 000 registrovaných redaktorov. Táto skutočnosť dokazuje, že „anonymnými spoluautorami“ sú úprimne angažované osoby s rozsiahlymi znalosťami v oblastiach, o ktoré sa vášnivo zaujímajú. Musíme znovu zopakovať, že v prípade Web 2.0 nejde ani tak o prelomový jav v technológii ako skôr v mentalite. Dávne dobré časy, keď bola kniha knihou, vydavateľ bol vydavateľom, čitateľ bol čitateľom, knižnica bola knižnicou a knihovník bol knihovníkom, sú nenávratne preč

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

1. BASARA, Z. *Czytelnicy do klawiatur*. Gazeta Wyborcza, 2. marec 2007, s. 15.
2. WOŹNIAK-KASPEREK, J., FRANKE, J. (red.). *Biblioteki cyfrowe: projekty, realizacje, technologie*. Warszawa : Wydawnictwo SBP, 2007.
3. BOLAN, K. CANADA, M., CULLIN, R. *Web, library and teen services 2.0. Young Adult Library Services*, Winter 2007, roč. 5, č. 2, s. 40 – 43.
4. CASEY, M. *LibraryCrunch. Service for the Next Generation Library: a Library 2.0 perspective* [on-line]. [24. apríl 2007]. Dostupné na internete: <http://www.librarycrunch.com/>
5. CASEY, M. E., SAVASTINUK L. C. *Library 2.0. Service for the next-generation library*. In *Library Journal* [on-line]. 2006, roč. 131, č. 14 [24. apríl 2007]. Dostupné na internete: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6365200.html>
6. COOMBS, K. *Privacy vs. Personalization*. In *Library Journal*, 4/15/2007 NetConnect Supplement, roč. 132, s. 28 – 18.
7. DUDCZAK, A. *Zastosowanie Web 2.0 w bibliotekach cyfrowych* [on-line]. Poznań : PCSS [20. marec 2007]. Dostupné na internete: <http://dlibra.psnc.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=oai:dlibra.psnc.pl:111>.
8. DUHON, B. *Web 2.0*. In *AIIM E-DOC* [on-line]. 2006, nov./dec., roč. 20, č. 6, s. 64 – 64 [11. máj 2007]. Dostupné na internete: <http://www.edocmagazine.com/>
9. DYE, J. *Collaboration make the Web your workspace*. In *Econtent* [on-line]. 2007, jan./feb., roč. 30, č. 1, s. 32 – 36 [15. apríl 2007]. Dostupné na internete: <http://www.econtentmag.com/>
10. GÓRAK, M. *Najpopularniejszy serwis Web 2.0 w Polsce* [on-line]. Warszawa : Internet Standard [2. máj 2007]. Dostupné na internete: <http://www.internetstandard.pl/news/97928.html>
11. HELIŃSKI, M., a kol. *Biblioteka cyfrowa jako otwarte, internetowe repozytorium publikacji*. In *Internet w bibliotekach III. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt, Wrocław, 12. – 14. grudnia 2005* [on-line]. EBIB Materiały Konferencyjne nr 12 [9. apríl 2007]. Dostupné na internete: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artukul.php?f>
12. KRUK, S. R., SYNAK, M., JEĐRUCH, W. Jerome, D. L. MarcOnt, FO-AFRealm – *Technologie Semantyczne dla Bibliotek Cyfrowych*. In *Materiały konferencji Infobazy 2005 – Bazy danych dla nauki*. 25. – 27. september 2005 Gdańsk. Gdańsk : Centrum Informatyczne Task, 2005, s. 64 – 69.
13. KUCZEWSKI, S. *Sieć sprzymierzeńcem firm*. *Dziennik*, 20. 04. 2007, s. 29.
14. LACKIE, R. J. *WEB 2.0 and its technologies for collaborative library communication. MultiMedia & Internet@Schools*, 15464636, 2006, nov./dec., roč. 13, č. 6.
15. MILLER, P. *Web 2.0: building the New Library*. In *Ariadne* [on-line]. 2005, č. 45 [24. apríl 2007]. Dostupné na internete: <http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller/>
16. NOWAK, M. *Następcza WWW: sieć semantyczna*. In *Chip* [on-line]. 2004, č. 07 [15. marec 2007]. Dostupné na internete: http://www.chip.pl/arts/archiwum/n/printversion/printversion_107063.html
17. O'REILLY T. *What is Web 2.0. Design patterns and business models for the next generation of software* [on-line]. 2005, 30. 09. [5. máj 2007]. Dostupné na internete: <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>
18. PIOTROWSKA, E., ZAJĄC, R. M. *Wirtualne serwisy informacyjne w bibliotekach naukowych*. In *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, Łódź, 19. – 21. czerwca 2006 [on-line]. Warszawa: K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych]; Łódź : Politechnika Łódzka, 2006, s. 391 – 397 [14. marec 2007]. Dostupné na internete: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/biblio21>
19. *Royal Dutch Library preserves culture with Content Manager and DB2* [on-line]. [29. apríl 2007]. Dostupné na internete: <http://www.kb.nl/dnp/e-depot/dm/folderDIAS.pdf>
20. THURLOW, I., DUKE, A., DAVIES, J. *Applying semantic web technology in a digital library*. *Library Management*, máj 2005, roč. 25, č. 5/6, s. 196 – 205.
21. WARREN, P., ALSMEYER, D. *The digital library: a case study in intelligent content management*. *Journal of Knowledge Management*, 2005, roč. 9, č. 5, s. 28 – 39.
22. *Web 2.0 a biblioteki. Biblioteka 2.0 Blog społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych* [on-line]. [12. marec 2007]. Dostupné na internete: <http://blog.biblioteka20.pl/>
23. Wikipedia, anglická verzia: <http://en.wikipedia.org/>
24. Wikipedia, poľská verzia: <http://pl.wikipedia.org/>
25. ZIĘBORAK, L., PRZYŁUCKI, M. *Biblioteki cyfrowe budowane w oparciu o oprogramowanie JeromeDL. In Materiały Konferencji Infobazy'2005 – Bazy danych dla nauki. 25-27 września 2005 Gdańsk*. Politechnika Gdańska, TASK, Gdańsk 2005.

Pôvodne publikované v elektronickom časopise EBIB. Dostupné na internete: Maria Miller, Elżbieta Mroczek: Profil užytkovníka i inne elementy Web 2.0 w bibliotekach cyfrowych. In *Biuletyn EBIB 7/2007 (88) sierpień/wrzesień* [Dokument elektroniczny]. Wydawca Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. KWE Red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. Dostupné na internete: http://www.ebib.info/2007/88a.php?/miller_mroczek

Preložil Mgr. Tomasz Trancygier

ZACHRAŇUJÚ LITERATÚRU V DOMORODÝCH JAZYKOCH

Národná knižnica Juhoafrickej republiky plánuje opätovne vydať rozobraté a vzácne knihy napísané v jazykoch pôvodného obyvateľstva tejto krajiny. Prednedávnom vyzvala širokú verejnosť, aby takéto knihy pomohla vyhľadať a identifikovať. Zámer podporuje aj tamojšie ministerstvo kultúry a umenia, ktoré chce takýmto spôsobom znížiť negramotnosť a šíriť kultúru čítania a písania.

<http://www.lisnews.org> 16. 4. 2008

T.T.